

Міністерство освіти і науки України
Харківський державний педагогічний університет
ім. Г. С. Сковороди

До 280-річчя Г.С. Сковороди

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Збірник наукових праць

Випуск 9

Харків
«ОВС»
2002

ББК 74.00

Т 33

Редакційна колегія: Троцько Г.В. — член-кореспондент АПН України, д-р пед. наук, проф., Заслужений працівник народної освіти України, проректор з навчальної роботи, зав. кафедри історії педагогіки та порівняльної педагогіки; Воскресенська Н.О. — канд. пед. наук, проф. каф. методики початкового навчання; Дорошенко С.І. — д-р філол. наук, проф. каф. української мови; Золотухіна С.Т. — д-р пед. наук, проф. каф. педагогіки; Плиско К.М. — д-р пед. наук, проф. каф. української мови; Силаєв О.С. — д-р філол. наук, проф. каф. російської та світової літератури; Якушко Н.М. — канд. пед. наук, проф. каф. методики початкового навчання та дошкільного виховання.

*Затверджено вченою радою
Харківського державного педагогічного університету
ім. Г. С. Сковороди*

*Свідоцтво
про державну реєстрацію серія КВ № 6014
від 28.03.2002*

*Засновник:
Харківський державний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди*

Т 33 **Теорія та методика навчання та виховання:** Збірник наукових праць / За редакцією члена-кор. АПН України Г.В. Троцько. — Харків: ОВС, 2002. — Вип. 9. — 172 с.

У збірнику висвітлюються актуальні питання теорії та методики навчання та виховання у вузі і середній школі.

Для наукових працівників, викладачів і студентів.

© Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, 2002

© ТОВ «ОВС», оформлення, 2002

Зміст

Попова Л.Д., Бакай С.Ю. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність Г.С. Сковороди на Слобожанщині.....	5
Троцько Г.В., Власенко Т.Т. Роль інституту кураторства як важливого компоненту виховного процесу у формуванні особистості студента	11
Наумов Б.М. Основні поняття поліцентризму	16
Прскопенко А.І. Типи і види управління в педагогічній системі	22
Курко К.В. Творчий чинник змісту освіти майбутнього вчителя	30
Яресько К.В. Формування стилю наукового мислення студентів педагогічного університету	37
Донченко М.В. Логіко-семантичний аналіз поняття «рефлексія» у філософії, психології та педагогіці	44
Микитюк В.О. Педагогічна техніка як складова професійної майстерності викладачів правових дисциплін	48
Пісоцька М.Е., Моцак В.А. Проблема особистісно зорієнтованого навчання у психолого-педагогічній науці	51
Корнейко Ю.М. Професійно-педагогічна підготовка студентів педагогічних вузів як одна з умов успішного удосконалення базової освіти	59
Вишневська О.О., Калиновський І.С. До питання гуманізації та гуманітаризації педагогічного процесу	62
Ткаченко Л.П. Технологія навчання риторики майбутніх учителів початкових класів	67
Ткаченко Т.В. Використання надбань Г.С. Сковороди у вокально-педагогічній підготовці української молоді	71
Танько Т.П. Функції вихователя-музичного керівника та вихователя дошкільної установи	76
Ткач М.М. Функції художнього світовідношення у професійній діяльності музиканта-педагога	84
Герасименко Л.В. Актуальність проблеми підготовки викладачів вищої технічної школи	89
Лузан Н.О. Модернізація професійного розвитку вчителів шляхом участі в міжнародних проектах	94

Толмачова І.М. Формування навчального співробітництва у шестирічних першокласників (система розвивального навчання Д.Б. Ельконіна — В.В. Давидова)	97
Єрмола О. Взаємовідношення вчитель—учень у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського	102
Гнізділова О.А. Педагогічна тематика публіцистики В.Г. Короленка	105
Кузьмінська Л.Д. Проблема морально-ціннісного ставлення до музичного виконавства в історії естетичної думки	110
Васильєва О.В. До питання про просвітницьку діяльність українських митців	117
Кравчук Т.М. Питання загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в педагогічній спадщині видатних педагогів середини ХІХ — поч. ХХ ст.	123
Пузирьова Н.В. Видатні педагоги минулого про значення студентської науки у підготовці фахівців	128
Причиненко Н.О. Ідеї формування у школярів любові до природи у спадщині російських педагогів кінця ХІХ — початку ХХ ст.	132
Черкасова С.О. До питання про творче використання в сучасній вищій школі досвіду розвитку студентського самоврядування другої половини ХІХ — початку ХХ ст.	135
Штефан Л.А. Напрями соціально-педагогічної роботи з бездоглядними та безпритульними неповнолітніми дітьми в Україні (50—90-ті рр. ХХ ст.)	138
Корх-Черба О.В. Журнал «Гувернантка» як джерело педагогічної просвіти домашніх наставників (історико-педагогічний аспект)	146
Журкіна С.В. Роль і значення тьюторів у навчально-виховному процесі британської й американської вищої школи	149
Алмахаєва О.В. Становлення ідей художньої освіти в Західній Європі (середина ХІХ — початок ХХ ст.)	158
Васильєва М.П. Актуальність дослідження проблеми вибору в діяльності педагога	163

особистості; балансу пізнавальної діяльності школярів із засвоєння основ наук у поєднанні з іншими сферами дійсності: природою, суспільством, виробництвом, мисленням, людиною, Всесвітом; підготовки людини до пошуків, розвитку творчої активності.

Предмет поліцентричної освіти — людина як біо-, духо-, соціо-, цілісність; мета педагогічної діяльності; основні види діяльності в єдиному, цілісному педагогічному процесі; типові цілісні стосунки школярів; цілісний навчально-виховний план поліцентру; предметно-діяльнісний принцип побудови поліцентричної освіти; закономірності поліцентричної освіти; система забезпечення реалізації поліцентричної освіти від концепції до обґрунтування науково-педагогічних, санітарно-гігієнічних норм діяльності педагогів і учнів.

XIX. Поліцентричні основи методик — цілепокладання, вивчення, планування, організації і діагностики цілісного розвитку особистості:

а) методика цілепокладання охоплює процесуальну класифікацію, алгоритми систематизації і конкретизації цілей педагогічної діяльності в цілісному педагогічному процесі;

б) методика вивчення містить, згідно з відомим положенням К.Д.Ушинського про пізнання людини в усіх відношеннях, питання щодо цілісних типових стосунків школярів;

в) методика планування включає складання плану-зразка видів діяльності за схемою: 1. Мета. 2. Матеріальна база. 3. Методичне забезпечення. 4. Зміст і форми роботи з дітьми;

г) методика організації — це створення матеріальних центрів (приміщення, обладнання) з основних видів діяльності та спілкування школярів;

д) методика діагностики включає розроблений зошит діагностики цілісного розвитку школярів і приблизні формулювання записів.

А.І. Прокопенко

ТИПИ І ВИДИ УПРАВЛІННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ

Педагогічна система — це соціальний інститут, мета якого — навчання, виховання, розвиток і соціалізації людини. Структура педагогічної системи загальноосвітньої школи, професійного училища, технікуму, вищого навчального закладу тощо розглядається як сукупність взаємопов'язаних компонентів і зв'язків. Взаємодія компонентів педагогічної системи спрямована на досягнення мети, загального позитивного наслідку, який слід шукати в особистості учня, а не в тих засобах, що були застосовані.

Структура педагогічної системи складається з таких компонентів: колектив педагогів, колектив учнів, цілі, педагогічні прин-

ципи, зміст навчання і виховання, методи й організаційні форми спільної діяльності. Педагогічна система має прямі й зворотні зв'язки і тому зветься замкненою. Кожен компонент посідає в системі певне місце. Так, після колективу педагогів обов'язково йдуть цілі, тому що саме педагог формулює їх, враховуючи особливості колективу учнів й умови здійснення виховання і навчання. Цілі педагогічної системи як соціальної мають ієрархічну природу: державні, навчального закладу, викладача, учня. Цілі викладача називають педагогічними й визначають їхню сукупність у вигляді взаємопов'язаних компонентів: цільовий об'єкт (учень), цільовий предмет (та якість особистості, яку планується розвинути) і цільові дії [1]. Практика показує, що формування цілі — це складна дія, при виконанні якої трапляються такі помилки, як: збіднення цільового об'єкта, коли педагог будує педагогічний процес, орієнтуючись на «середнього учня»; нечіткість визначення цільового предмета; одноманітність цільових дій.

Слід використовувати адекватну цільовому об'єкту й предмету систему цільових дій. Бажаними є такі цільові дії: показати, переконати, довести, пояснити, розкрити, зацікавити, спрямувати, допомогти тощо. Іноді цілі формуються педагогом у процесі спільної діяльності з учнями. Загальними вимогами до процесу цілепокладання є:

- забезпечення гуманістичних і демократичних пріоритетів у спільній діяльності педагога з учнями; *
- реалістичність цілей, тобто прийняття тих із них, які можливо досягнути;
- адекватність цілей рівню розвитку учнів;
- діагностичність цілей.

В.П. Безпалько вважає, що «діагностичність — найзагальніша і головна вимога дидактичної розробки цілей і завдань виховання» [2, с. 38]. Ця вимога означає однозначний опис цілей, способів їхнього виявлення, вимірювання, оцінки. Діагностичність цілей уважається досягнутою, якщо вихідні поняття задовольняють таким вимогам:

- кожне поняття співвіднесене з його проявом (параметром);
- ознаки понять точно й однозначно описані;
- величина параметру піддається вимірюванню (прямого, опосередкованому);
- результати вимірювання можуть бути співвіднесеними з певною шкалою [2, с. 38].

Аналіз вищезазначених вимог показує, що вони становлять основу для розробки технології цілепокладання. О.М. Леонт'єв писав, що «формування особистості припускає розвиток процесу цілепокладання...» [3, с. 210]. А.С. Макаренко навчав своїх вихо-

ванців формувати цілі через систему перспективних ліній, виділяючи близькі, середні та далекі перспективи [4, с. 74—82]. Слід зазначити, що проблемам цілепокладання приділяли увагу С.Т. Шацький, В.О. Сухомлинський, Ш.О. Амонашвілі [5—7]. Попри все сказане, проблема цілепокладання не може вважатися повністю вирішеною. На даному етапі вважаються розробленими когнітивні цілі (від лат. *cognitio* — знання, пізнання), що можна розглядати як вплив знанневої парадигми в навчанні. У той же час розвиток учня як особистості, як суб'єкта діяльності виступає найважливішою метою будь-якої педагогічної системи. На цьому наголошено в Національній доктрині освіти України у XXI столітті: «...Основне... завдання — привести систему освіти в Україні у відповідність до потреб XXI століття, до потреб та інтересів громадянина України заради розвитку цього громадянина» [8, с. 2]. На жаль, у сучасній вищій школі проблема розвитку не завжди вирішується як комплексне завдання. Приділяється більше уваги інтелектуальному розвитку, а педагогічний процес здійснюється здебільшого як «передача знань». Але вища школа як соціальний інститут має готувати своїх випускників до життя, до самореалізації у професійній діяльності та інших сферах. Для цього слід розвинути інтелект, емоційну й комунікативну сфери, виховати впевненість, позитивне ставлення до світу, самостійність, самодостатність, мотивацію до самоактуалізації, самовдосконалення. Національна доктрина наголошує на необхідності плекати самодостатню, самостійну особистість.

У педагогічній системі здійснюється соціалізація особистості «як процес і результат засвоєння й подальшого активного відтворювання індивідом соціального досвіду» [9, с. 171]. Аналіз цього визначення показує, що процес соціалізації нерозривно пов'язаний із спільною діяльністю людей та спілкуванням. На думку психологів, соціалізація відбувається як в умовах стихійного впливу різноспрямованих факторів, так і в умовах цілеспрямованого виховання, формування особистості. Психологи віддають перевагу саме вихованню: «Виховання є провідним, визначальним моментом соціалізації» [10, с. 373]. Виховання є процесом управління, тому закономірно, що процес соціалізації в більшій мірі можна вважати процесом управління (співуправління, самоуправління). Н.В. Бордовська та А.О. Реан зауважують: «Соціалізація може бути і регульованою, і спонтанною» [9, с. 172]. Сучасною соціальною психологією людина розглядається не просто як об'єкт соціального впливу (пряме управління), але, перш за все, як суб'єкт соціального розвитку, а також — активний суб'єкт самовиховання й саморозвитку [11]. Отже, особистість в педагогічній системі не тільки засвоює соціальний досвід, але й активно його перетворює.

Виконання настанов Національної доктрини сприяє розробці концепцій удосконалення функціонування вищої школи. У зв'язку з цим, актуальними постають питання визначення оптимальних способів управління навчальною діяльністю студентів, використання для цього методу моделювання. У величезній літературі з проблеми моделювання лише окремі роботи присвячено питанням моделювання педагогічних систем (В.П. Безпалько, Ю.А. Конаржевський, Л.П. Леонт'єв, В.О. Якунін, Т.О. Дмитренко та ін.). З погляду кібернетики як науки про системи управління педагогічні системи належать до складу соціальних систем, важливими ознаками яких є цілі й управління. Системоутворюючим компонентом виступає управління, за допомогою якого реалізуються визначені цілі.

Педагогічна система, як й інші соціальні системи, є відкритою, оскільки між нею та середовищем існують зв'язки (інформаційні, матеріальні, енергетичні та ін.). Так, контингенти студентів і викладачів постійно оновлюються за допомогою людських ресурсів зовнішнього середовища. Навпаки, туди повертаються спеціалісти, необхідні для його функціонування.

Будь-яка педагогічна система є великою, тому що вона складається з підсистем (класів, груп, факультетів, педагогічних колективів тощо); охоплює велику кількість компонентів і зв'язків; має ієрархічну структуру.

Головними компонентами педагогічної системи вищого навчального закладу є колективи викладачів і студентів, причому система активно впливає на свої компоненти: вони втрачають окремі якості, притаманні їм до входження в систему, і набувають нових якостей; кількісних і якісних перетворень зазнають також ті якості, що в них зберігаються. У педагогічній системі проявляється інтегративна якість — навчання, виховання, розвиток, соціалізація особистості; взаємодія компонентів системи веде до виникнення системних якостей. Структура системи відображає організацію цих процесів у часі. Вона передбачає не мертву, застиглу, а рухома, динамічну сталість цілісної системи [4]. Отже, педагогічна система належить до систем динамічних; вона функціонує в умовах змінюваності оточення, що, у свою чергу, викликає зміну внутрішніх станів. Наприклад, процес навчання має місце в умовах постійної видозміни цілей, що відбувається через розвиток суспільства. Цілі ведуть до зміни інших компонентів: змісту освіти, методів, організаційних форм спільної діяльності.

Зараз не існує єдиних поглядів на те, що вважати системоутворюючим елементом педагогічної системи. В.П. Безпалько лише, що таким слід уважати той елемент, на який спрямовано вплив соціальної системи [2]. Такими елементами, на його думку, зараз виступають цілі і зміст. До В.П. Безпалька приєднуються О.М. Аксьоно-

ва і В.С. Полторак: «... Мета як «системоутворюючий фактор» педагогічної системи визначає ефективність функціонування всіх її елементів, є критерієм прийняття педагогічних рішень та їхньої реалізації, основою для прогнозування результатів навчання та виховання, інформацією про майбутні стани системи» [12, с. 12].

Ми вважаємо, що у процесі управління складною системою слід враховувати, що компоненти цілісної системи не є рівноцінними. Тому неправильним виступає обмеження аналізу характеристик системи та її компонентів лише на даний момент. Необхідно знайти такий елемент або сукупність, який сприяє збереженню системи як єдиного цілого, її розвитку, появі нового, прогресивного. У педагогічній системі таким елементом, що пов'язує між собою всі частини і забезпечує виконання мети, є управління. Наявність управління передбачає об'єкт, суб'єкт, засоби, методи, наслідки. Об'єктом управління і суб'єктом самоуправління виступає учень (студент); суб'єктом — викладач або технічний пристрій, що його замінює; засобами є самі компоненти педагогічної системи, а також літературні джерела, методичні матеріали, наукові розробки тощо; методи й організаційні форми реалізуються через управлінські стосунки.

У педагогічній системі застосовуються два типи управління — соціальне й педагогічне. Соціальне управління (управління соціальними процесами) забезпечує реалізацію прогресивного розвитку суспільства та його підсистем. Однією з підсистем суспільства виступає освіта. Зміст соціального управління в освіті полягає у виробленні критеріїв оптимальності й показників соціального розвитку освіти, виділенні соціальних проблем, розробці й використанні методів їхнього вирішення, у досягненні бажаних наслідків.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті розкриває наявність низки соціальних проблем:

- приведення освіти у сільській місцевості до загальноприйнятих стандартів;
- створення належних умов для навчання обдарованих дітей та молоді з особливими потребами;
- оновлення змісту освіти, розширення матеріальної бази та її кадрового забезпечення;
- комп'ютеризація навчального процесу та ін. [13, с. 4].

У Доктрині обґрунтовано перехід до нової, державно-громадської системи управління освітою, що слід розглядати як стратегічне завдання. Педагогічна система (школи, вищі навчальні заклади) є складовою системи освіти. Соціальне управління педагогічною системою передбачає здійснення стратегії прискореного, випереджувального розвитку освіти і науки, фізичних, інтелектуальних, моральних та інших сутнісних рис особистості, які забезпечують її самоутвердження й самореалізацію [13, с. 4].

Сформульовані в Доктрині стратегічні завдання системи освіти й педагогічної системи, є основою для розробки перспективних державних і регіональних планів і програм.

Педагогічне управління реалізується у спільній діяльності педагога й учнів і проявляє себе через управлінське спілкування [14]. Формування готовності майбутнього вчителя до управлінського спілкування з учнями виступає, на наш погляд, окремою важливою психолого-педагогічною проблемою сучасного педагогічного закладу освіти. У процесі керування спілкування вчитель може реалізувати перспективне й оперативне управління діяльністю учнів.

Завдяки існуванню стратегічного та перспективного управління педагогічні системи функціонують і розвиваються не стихійно, а цілеспрямовано. Зміни, що відбуваються в них, носять упорядкований характер. Управління в педагогічній системі забезпечує впорядкованість її структурних компонентів, виконання ними (і системою — загалом) їхніх функцій, інтеграцію як внутрішньосистемну, так і з навколишнім середовищем. Педагогічна система як частина соціальної системи перебуває у стані постійної взаємодії з нею. Отже, педагогічні системи можна розглядати як системи управління й одночасно як системи самоуправління. Наявність останньої ознаки є дуже важливою для складних систем, тому що вони мають особливі якості: негентропійність, слабкозавбаченість, унікальність, — а також такі, які неповністю спостерігаються й керуються. Ентропією називається «кількісна міра невизначеності ситуації» [15, с. 583]. У теорії інформації (К.Е. Шеннон) «ентропія розглядається як міра невизначеності стохастичної величини» [15, с. 584]. Якщо розглядати педагогічну систему як складну інформаційну систему, де діють колективи людей, то їй буде притаманне поняття ентропії. Зміна ентропії постійно має місце в живій природі, а саме — проявляється «здатність до подолання зростання ентропії» [16, с. 43]. Отже, можна стверджувати, що складна ергатична система, якою є педагогічна система, спроможна змінювати ентропію у процесі досягнення наперед визначеної мети. «Негентропія (міра ймовірності перебування у даному стані) визначає «прагнення» системи до основного процесу, спроможність усувати наслідки зовнішніх та внутрішніх дій» [12, с. 14].

Можна погодитися з О.М. Аксьоною та В.С. Полтораком, що «поняття «негентропійність» і «цілеспрямованість» — споріднені» [12, с. 14]. Зауважимо, що спорідненість зазначених понять проявляється у процесі регулювання як усунення різних впливів на систему, яка намагається зберегти основний режим (номінальний), але численні впливи заважають досягнути мети.

Наступною характеристикою педагогічної системи є її слабкозавбаченість. Термін «завбачувати» означає «знати наперед, на

основі певних фактів робити передбачення, висновок щодо майбутнього...» [17, с. 45]. Параметри педагогічної системи, наприклад, результати навчання, виховання, розвитку індивіда певною мірою визначаються його поведінкою, тому точно визначення стану індивіда в будь-який момент викликає великі утруднення. О.М. Аксьонова і В.С. Полторак із приводу цього пишуть: «... Ніяке, скільки завгодно докладне і точне знання поведінки об'єкта на одному інтервалі часу не дозволяє точно передбачити його поведінку на іншому інтервалі часу» [12, с. 15].

Характеристика унікальності педагогічної системи означає, що будь-яка система цього класу не може мати певних аналогів. Це припущення ґрунтується на дії закону необхідної різноманітності У.Р. Ешбі. Педагогічна система має велику кількість різноманітності, і тому повне збігання двох систем практично неможливе. Тому ми можемо говорити лише про конкретну педагогічну систему з притаманними їй характеристиками. Але існують і спільні характеристики всіх педагогічних систем, до складу яких входять ті, що були названі вище.

Управління педагогічною системою ґрунтується на принципі зворотного зв'язку, тобто надходженні інформації з виходу системи на її вхід. Система із зворотним зв'язком (замкнена) дозволяє стежити за змінами параметрів і вносити необхідні корегуючі дії. Спираючись на відомості від зворотного зв'язку, керуючий орган стабілізує процес навчання, сприяє виконанню висунутої мети, а також намагається удосконалити управлінські дії.

У педагогічній системі прямий і зворотний зв'язки мають діяти скоординовано. Але у дослідженнях вони, як правило, вивчаються окремо. На нашу думку, тут має бути використаний принцип синергізму (*synergy*), коли система як єдине ціле дає більше, ніж кожен її елемент окремо [18, с. 808]. На жаль, часто системи управління процесом навчання діють за принципом прямого зв'язку, а зворотний зв'язок не є оперативним. Методи рефлексивного управління впроваджуються повільно. В той же час, у теорії менеджменту розроблено два типи контролю як функції управління:

— контроль із зворотним зв'язком (*feedback control*) — за результатами діяльності організації;

— контрольні порівняння (*benchmarking*) — неперервний процес оцінювання результатів і порівняння з результатами конкурентів або лідерів галузі [18, с. 800].

Аналіз показує, що другий тип контролю є оперативним, але в педагогічній системі досягнути неперервного зворотного зв'язку практично неможливо. Актуальною виступає проблема проектування оптимальної системи зворотного зв'язку для кожної педагогічної системи.

Дослідження педагогічної системи як системи управління дозволило зробити такі висновки:

1. Педагогічні системи є великими (за кількістю елементів і зв'язків); складними (за характером функціонування); багатокритеріальними (за кількістю критеріїв і обмежень); соціальними (за приналежністю до соціуму); відкритими (за характером взаємодії з навколишнім середовищем); динамічними (за ознакою змінності); керованими (за наявністю процесів управління і самоуправління), неповністю керованими і тими, які спостерігаються, негентропійними, слабкозавбачуваними, унікальними, замкненими (за наявністю зворотного зв'язку).

2. Педагогічна система є компонентом системи освіти. В педагогічній системі мають місце два типи управління; з боку системи освіти (соціальне управління) і з боку педагога (педагогічне управління). Учень виступає об'єктом управління і суб'єктом самоуправління.

3. Існують три основні види соціального управління: стратегічне, перспективне й оперативне, які реалізуються за допомогою доктрини, плану, програми, наказу, розпорядження тощо. Стратегічні завдання системи освіти та її компоненту — педагогічної системи — сформульовані в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, що виступає основою для розробки перспективних планів і програм (державних, регіональних, навчальних закладів тощо).

4. Педагогічне управління реалізується у спільній діяльності педагога й учнів і проявляється за допомогою управлінського спілкування. Актуальною проблемою сучасного педагогічного закладу освіти є підготовка майбутнього вчителя до управлінського спілкування з учнями. У процесі управлінського спілкування реалізуються перспективні й оперативні цілі процесу навчання.

Література

1. *Безрукова В.С.* Педагогика профессионально-технического образования. Педагогический процесс в профтехучилище: Текст лекций / Свердловский инж.-пед. ин-т. — Свердловск: 1990. — 144 с.
2. *Беспалько В.П.* Теория учебника: Дидактический аспект. — Москва: Педагогика, 1988. — 160 с.
3. *Леонтьев А.Н.* Деятельность. Сознание. Личность. — М.: Политиздат, 1975. — 304 с.
4. *Макаренко А.С.* Методика организации воспитательного процесса // Макаренко А.С. Соч.: В 7 т. / АПН РСФСР. — М.: 1958. — Т. 5.
5. *Шацкий С.Т.* Из курса лекций по педагогике: Лекция первая. Лекция вторая / Шацкий С.Т. Пед. соч.: В 4 т. — М.: Просвещение, 1964. — Т. 3. — С. 397—402; 425—431.

6. Сухомлинский В.А. Разговор с молодым директором школы // Сухомлинский В.А. Избр. Произв.: В 5 т. — Киев: Радянська школа, 1980 — Т. 4. — С. 413—656.
7. Амонашвили Ш.А. Единство цели. — М.: Просвещение, 1987. — 208 с.
8. Кремень В.Г. Зберегти в освіті все те добре, що маємо, і разом з тим досягти якісно нового її стану / Освіта України № 29, 18 липня 2001 р. — С. 2.
9. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика: Учебник для вузов. — СПб.: Питер, 2000. — 304 с.
10. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Политиздат, 1990. — 494 с.
11. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение: Учебник для вузов. — СПб.: Питер, 2001. — 544 с.
12. Аксьонова О.М., Полтораки В.С. Особливості управління педагогічною системою / Наука і сучасність. Збірник наукових праць. — Київ: Вид-во Київського нац. пед.ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2001. — С. 11—18.
13. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті / Освіта України № 29, 18 липня 2001 р. — С. 4—6.
14. Богатирьов К.О. Дидактичні умови формування готовності до професійного спілкування студента вузу АПК / Індивідуалізація підготовки вчителя: проблеми, досвід, перспективи / Зб. статей міжвуз. наук. — практ. конф. / Заг. Ред. О.М. Пехота. — Миколаїв: 1998. — С. 38—41.
15. Энциклопедия кибернетики / Отв. ред. В.М. Глушков. — Киев: Гл. ред. укр. Сов. Энциклопедии, 1974. — 619 с.
16. Диалектика живой природы / Под редакцией Н.П. Дубинина, Г.В. Платонова, — М.: Изд-во Московского ун-та, 1984. — 360 с.
17. Новый тлумачний словник української мови. У 4-х т. — Київ: Аконті, 1999. — Т. 2. — 911 с.
18. Дафт Р.Л. Менеджмент. — СПб.: Питер, 2000. — 832 с.

К.В. Курко

ТВОРЧИЙ ЧИННИК ЗМІСТУ ОСВІТИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Творча активність учителя є однією з провідних професійних якостей, тому набуття особистого досвіду творчої діяльності виступає як обов'язковий чинник підготовки майбутнього педагога. Цей компонент має специфічний зміст, який принципово відрізняється від знань і відомих способів діяльності (умінь), тому складає особливий елемент змісту освіти. Його специфіка зумовлена сутністю феномена творчості, яку дослідники визначають у різних аспектах. На наш погляд, найважливішим для педагогіки є той, за яким творчу діяльність людини розглядають як механізм прогресивного розвитку особистості. Розвиток свідомості ін-

Наукове видання

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ

Збірник наукових праць
Випуск 9

Відповідальний за випуск	<i>О.М. Худолій</i>
Комп'ютерна верстка	<i>О.В. Іващенко</i>
Коректор	<i>Є.Б. Бланк</i>

Підписано до друку 14.05.2002. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 10. Обл.-вид. арк. 10,505.
Вид. № 02-003. Зам. № 2-153. Тираж 300 прим. Ціна договірна.

Видавець «ОВС» ТОВ

Україна, 61003 м. Харків, пл. Конституції, 18, к. 11.

e-mail: ovc.kharkov.ua <http://www.ovc.kharkov.ua>

Свідоцтво Держкомінформу України

Серія ДК № 331 від 08.02.2001 р.

Друкарня ДП «Дизайн-проект». Харків. вул. Студентська, 5/4.